

Prof. dr. Igor Karaman (1927-1995)

Dana 13. listopada 1995. godine iznenada je preminuo dr. Igor Karaman, istaknuti hrvatski povjesničar, znanstvenik i redovni sveučilišni profesor u mirovini. Smrt ga je zatekla na Rijeci gdje je kao recezent trebao predstaviti monografiju o usponu i zalazu kostrenskih jedrenjaka.

Prof. dr. Igor Karaman rođen je u Splitu 1927. godine u poznatoj građanskoj obitelji (otac dr. Ljubo Karaman, povjesničar umjetnosti, konzervator i glavni tajnik HAZU) s kojom nakon završene osnovne škole i niže gimnazije početkom 1941. seli u Zagreb gdje će provesti cijeli svoj radni vijek. Od 1946. do 1949. radio je u Povijesnom muzeju Hrvatske, a potom deset godina kao arhivist u Hrvatskom državnom arhivu. Studij povijesti završio je 1952. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a doktorirao je na istom fakultetu 1960. disertacijom "Razvitak gospodarske uprave na vlastelinstvu Valpovo 1721.-1945." Od 1960. pa do umirovljenja 1987. djelovao je na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu gdje je u okviru katedre za Opću povijest novoga vijeka predavao gospodarsku povijest. Bio je 1974.-1978. predstojnikom Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta, a od 1978. do 1983. voditeljem Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu.

Autor je desetak knjiga, brojnih studija, rasprava i članaka, enciklopedijskih jedinica, stručnih i prijevodnih radova koje je objavio u domaćim i inozemnim znanstvenim i stručnim časopisima i publikacijama. Sudjelovao je na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu, jedan je od utemeljitelja Instituta za hrvatsku povijest (danas Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta) i međunarodnog kulturnopovijesnog simpozija "Mogersdorf". Inicirao je mnoge znanstvene i stručne projekte, bio urednik različitih izdavačkih pothvata, dobitnik je republičke nagrade za znanstveni rad.

Znanstveni interes prof. dr. Igora Karamana od početka je bio usmjeren na gospodarsku povijest Hrvatske. Stečeno znanje u arhivistici uvelike je odredilo smjer njegova istraživačkog rada. Do 1959. objavio je desetak priloga u kojima je nastojao osvijetliti neka relevantna pitanja korištenja arhivske građe u gospodarskoj povijesti Hrvatske. Zatim je započeo istraživati problematiku kasnofeudalnih gospodarskih odnosa u Slavoniji i užoj Hrvatskoj od XVIII. do sredine XIX. stoljeća, urbarijalne odnose, kretanje trgovinskog prometa prema lukama sjevernog Jadrana, uloge važnijih gradskih središta u razdoblju oblikovanja građanskog kapitalističkog sustava 1948.-1941. Obradivao je istaknute pojedince iz poduzetničkih krugova od razdoblja kamentalizma do Prvog svjetskog rata nastojeći valorizirati njihovu ulogu u pokretanju i uvođenju modernijih oblika u različitim područjima gospodarskog života. Bavio se proučavanjem procesa inicijalne tranzicije stanovništva u Hrvatskoj te drugih sastavnica procesa modernizacije Hrvatske do Prvog svjetskog rata. O spomenutim temama napisao je više od 150 rasprava i sljedeća djela: "Valpovačko vlastelinstvo, ekonomsko-historijska analiza", Zagreb, 1962.; "Privreda i društvo Hrvatske u 19. stoljeću", Zagreb, 1972.; "Tisućljetni Zagreb" (zajedno s prof. Ivanom Kampušem), Zagreb, 1975. i kasnije, prevedeno na nekoliko stranih jezika; "Privredni život Banske Hrvatske 1700.-1850", Zagreb, 1989.; "Industrijalizacija građanske Hrvatske 1800.-1942.", Zagreb, 1991.; "Jadranske studije", Rijeka, 1992.; "Studije i prilozi iz arhivistike", Zagreb, 1993. Bibliografija radova objavljena je u "Historijskom zborniku" XLVI., 1993., 245-254.

Nakon objavljene disertacije (1962.) prof. dr. Igor Karaman prišao je sustavnom istraživanju hrvatske gospodarske povijesti u razdoblju oblikovanja građanskog društva. Rezultate istraživanja iznio je zajedno s grupom autora (1966.) u knjizi "Povijest hrvatskog naroda 1860.-1914." To djelo označeno je u historiografiji kao prvi cjeloviti pokušaj izrade sinteze hrvatske povijesti za određeno razdoblje. Gotovo sve relevantne teme hrvatske gospodarske povijesti bile su predmetom njegova proučavanja. Utvrdio je mnoge važne činjenice iz povijesti naših gradova: Vukovara, Osijeka, Požege, Broda, Koprivnice, Zagreba, Karlovca, Rijeke, Senja, Šibenika, Splita i drugih. Zbirku rasprava posvećenu gospodarskom i društvenom razvoju u XIX. stoljeću objavio je u knjizi "Privreda i društvo Hrvatske" (1972.) gdje je podjednako osvijetlio pretvorbu kasnofeudalnog sustava u moderno građansko društvo u pojedinim hrvatskim pokrajinama.

Prof. dr. Igor Karaman napisao je velik broj rasprava posvećenih materijalnoj djelatnosti u najširem smislu pri čemu se oslanjao na različitu izvornu građu. U tumačenju gospodarsko-socijalnih uvjeta analizirao je aktivnosti i djelatnost različitih faktora oko unapređenja trgovinskog prometa, djelatnost komorskog zemljišnog posjeda, ekonomiku kasnofeudalnih vlastelinstva, oblika feudalne rente. Rezultate ovih istraživanja objavio je u djelu "Privredni život Banske Hrvatske 1700.-1850".

Prof. dr. Igor Karaman izučavao je bitne sastavnice procesa modernizacije u hrvatskim pokrajinama u XIX. stoljeću do propasti Monarhije (u nekim studijama protegnuo je istraživanja i do Drugog svjetskog rata). Istraživao je ulogu naših trgovačkih komora i личности koje su u njima sudjelovale, napore u svezi s izgradnjom željeznica, oblike industrijskog i trgovačkog poduzetništva, procese inicijalne tranzicije stanovništva. Vrijednost ovih rasprava nije samo u autorovom utvrđivanju činjeničnoga stanja, već njegova originalna periodizacija kojom je tumačio i objašnjavao strukturu i razvojne posebnosti društvenih silnica u pojedinoj povijesnoj etapi. Utvrđivao je uzroke poleta, krize ili stagnacije u razvoju domaćeg kapitalističkog poduzetništva u hrvatskim pokrajinama, utjecaj unutarnjih i vanjskih činitelja u oblikovanju moderne kapitalističke ekonomike što je sintetizirao u djelu "Industrijalizacija građanske Hrvatske 1800.-1941."

Posebnu pažnju posvetio je dr. Igor Karaman izučavanju hrvatskoga priobalja. Jedan je od rijetkih naših povjesničara koji je shvatio nužnost sustavnog proučavanja socijalno-gospodarskog razvoja i povezanosti priobalja s kontinentalnom Hrvatskom. U djelu "Jadranske studije" objelodanio je više temeljnih priloga o gospodarsko-socijalnoj povijesti Rijeke, Hrvatskog primorja i Dalmacije od XVIII. do XX. stoljeća. U toj historiografskoj cjelini ukazao je na podlogu na kojoj su počivali trgovinski tokovi, aktivnosti i ovisnost primorskih emporija u kontinentalnom zaleđu u unutrašnjosti.

Neuobičajeno veliku pažnju posvećivao je ilustrativnim priložima. Statistički materijal, dokumentarna građa, ilustracije, povijesne karte, slike, fotografije ili vedute uvijek su bile u službi teksta, pomno izabrane, tako da su obogaćivale tekst. Značajki je "projektirao" statističke podatke, pazeći da ne budu suhoparni dodatak, već uvijek u njegovoj funkciji, pridonoseći čitljivosti i razumijevanju, odražavajući ujedno veliko znanje i kulturu.

Rezultat takvog načina rada je monografija "Tisućljetni Zagreb" koju je izradio zajedno s dr. Ivanom Kampušem. Prvo izdanje objelodanjeno je 1975., a do danas je tiskano još nekoliko na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku. Ova monografija, po ocjeni mnogih povjesničara, bez dvojbe je naše najbolje djelo posvećeno hrvatskoj metropoli.

Prof. dr. Igor Karaman nije nas zadužio samo svojim historiografskim priložima, nego napose kao urednik mnogih povijesnih izdanja, izdavačkih serija i povijesnih atlasa. Bio je urednik "Rasprava i priloga", izdavačke serije Instituta za hrvatsku povijest, kao glavni urednik koncipirao je i redigirao "Enciklopediju hrvatske povijesti i kulture", zamašan izdavački projekt "Školske knjige" koji je bio objelodanjen 1980., a zabranjen 1981. Tijekom domovinskog rata okupio je veći broj znanstvenika na projektu o gradu Vukovaru kojega je cilj bio sakupiti

relevantnu dokumentarnu građu i objaviti monografiju o tom gradu. Godine 1993. izašla je pod njegovim uredništvom i suautorstvom monografija "Vukovar - vjekovni hrvatski grad na Dunavu". U nakladnoj kući "Naprijed" bio je urednik izdavačke serije "Povijest i historija" u okviru koje je objavio nekoliko zanimljivih projekata, između ostalih i nedavno objavljeno djelo "Regije evropske povijesti", izbor iz radova mađarskih politologa i povjesničara I. Bibóa, T. Huszára i J. Szücza. Neke studije iz ovoga djela sam je preveo na mađarski.

Problematika radova prof. dr. Igora Karamana obuhvaća gotovo sve važne pojave u gospodarskom i društvenom razvoju hrvatskih zemalja. Zbog teorijske, konceptijske i metodološke utemeljenosti, radovi dr. Karamana postali su nezaobilaznom literaturom za svako dalje proučavanje gospodarske ili društvene povijesti. Svoja znanstvena stajališta, pa i različita od uvriježenih u historiografiji, znao je odlučno braniti. Jedno od njegovih polazišta bilo je da povijest kao društvena znanost ne treba vremensku distancu da bi proučavala relevantne probleme. Naprotiv, držao je da povijest kao i ostale društvene znanosti "crpi svoje teme na različitim razinama znanstvene spoznaje, a ne samo na dimenziji vremena".

Tijekom nekoliko desetljeća stvaralaštva prof. dr. Igor Karaman iskazao je sposobnost ustrojavanja znanstvenoga rada. Kao predstojnik Instituta za hrvatsku povijest Sveučilišta (1974.-1978.) posebnu je brigu posvećivao planiranju znanstvenog rada. U okviru Instituta formirao je Znanstveni odbor za proučavanje povijesti i kulture gradišćanskih Hrvata koji je imao zadaću prikupljati cjelokupnu dokumentarnu građu i objavljivati znanstvene rezultate iz problematike hrvatske narodne manjine. U tom smislu organizirao je 1974. u Zagrebu znanstvenu konferenciju na kojoj su hrvatski, austrijski i mađarski povjesničari iznijeli rezultate svojih istraživanja. Materijali s Konferencije objavljeni su pod njegovim uredništvom ("Kroz povijest gradišćanskih Hrvata"), a monografsko djelo "Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata", svoje nedavno objavljivanje svakako duguje i prof. Karamanu.

Neprocjenjiv je doprinos prof. dr. Igora Karamana u pedagoškoj djelatnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu gdje je držao dodiplomsku i poslijediplomsku nastavu. Zasigurno će ga pamtiti mnogi bivši magistrandi i doktorandi, današnji povjesničari kojima je nesebično pomagao svojim golemim znanjem, savjetima, mnogim lucidnim idejama i korisnim primjedbama.

Vrijednost i osebjnost misaonosti dr. Igora Karamana nedvojbeno će predstavljati jedan od mogućih putova u hrvatskoj historiografiji.

Božena Vranješ-Šoljan

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine